

Дручек О.В.

Київський інститут Національної гвардії України

Волуйко О.М.

Київський інститут Національної гвардії України

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА: ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ, ПРИНЦИПІВ ТА СФЕРИ ДІЇ

Статтю присвячено розв'язанню основних теоретичних проблем міжнародного гуманітарного права як галузі права.

Доведено, що міжнародне гуманітарне право є складовою частиною системи міжнародного права, його окремою галуззю, яка регулює міждержавні відносини у період війни (збройного конфлікту). Головною його метою є обмеження насильства на користь гуманності шляхом захисту жертв війни та цивільного населення, а також обмеження застосування методів і засобів ведення війни.

Запропоновано визначення поняття міжнародного гуманітарного права як системи договірних та звичаєвих принципів і норм, що застосовуються у міжнародних та неміжнародних збройних конфліктах, і які визначають взаємні права та обов'язки суб'єктів щодо заборони або обмеження використання певних засобів і методів ведення війни та забезпечення захисту жертв збройних конфліктів.

Доведено, що нормативну основу міжнародного гуманітарного права, крім звичаєвих норм, складають три групи конвенційних джерел: 1) «Право Женеви» – система міжнародних договорів, спрямованих на захист жертв війни (збройного конфлікту); 2) «Право Гааги» – система міжнародних договорів, спрямованих на заборону використання окремих видів зброї та заборону застосування певних методів ведення війни (збройного конфлікту); 3) «Право Нью-Йорку» – система міжнародних договорів, спрямованих на захисту прав людини як у мирний час, так і в умовах війни (збройного конфлікту).

Обґрунтовано, що, як і будь-яка інша галузь права, міжнародне гуманітарне право ґрунтується на системі притаманних лише йому галузевих принципів, які забезпечують йому єдність і системність, а також визначають мету, зміст та напрями нормативного регулювання. Основною особливістю принципів міжнародного гуманітарного права є те, що вони містять правила поведінки воюючих сторін, тобто визначають відносини, пов'язані зі збройним конфліктом.

Установлено, що у системі міжнародного гуманітарного права міжнародним збройним конфліктом визнається будь-яка ситуація, коли має місце оголошення війни чи будь-яке інше збройне зіткнення між двома і більше державами, навіть якщо стан війни не визнаний однією з них, або ж випадки часткової або повної окупації території держави, навіть за відсутності збройного опору. Неміжнародними збройними конфліктами визнаються тривалі та інтенсивні збройні зіткнення на території держави між урядовими збройними силами і організованими збройними формуваннями або між організованими збройними формуваннями.

На основі аналізу конвенційних норм проаналізовано та розкрито особливості дії норм міжнародного гуманітарного права у просторі, часі та за колом осіб.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право; галузь права; предмет галузі; джерела, принципи, норми галузі; права людини; «право Женеви», «право Гааги», «право Нью-Йорку»; збройний конфлікт; сфера дії.

Постановка проблеми. Збройна агресія російської федерації проти України з усією необхідністю засвідчила важливість дотримання норм міжнародного гуманітарного права (далі – МГП), яке, незважаючи на усі проблеми застосування, залишається єдиною, визнаною міжнародною

спільнотою, системою обов'язкових норм, спрямованих на регулювання правил ведення війни та захист жертв війни.

МГП є складовою частиною системи міжнародного права, його окремою галуззю, яка регулює міждержавні відносини у період війни

(збройного конфлікту). Головною його метою є обмеження насильства на користь гуманності шляхом захисту жертв війни та цивільного населення, а також обмеження застосування методів і засобів ведення війни. Відповідно до Статуту ООН, а також до норм Римського Статуту Міжнародного кримінального суду, держава-агресорка несе міжнародну відповідальність за агресію, а її військо та політичне керівництво підлягає кримінальному переслідуванню і покаранню за злочин агресії як на міжнародному, так і на національному рівні.

Термін «міжнародне гуманітарне право» уперше було запропоновано Жаном Пікте і включено у назву Женевської дипломатичної конференції (1974–1977 рр.) для того, щоб чітко визначити напрямок відповідного правового регулювання. До того, а почасти і зараз, аналогом зазначеного поняття визнаються поняття «право збройних конфліктів», «право війни», «закони та звичаї ведення війни», хоча, на нашу думку, останні не зовсім відповідають його змісту.

МГП, як система норм, покликаних обмежити руйнівні наслідки війни (збройного конфлікту), виникла в результаті реальних процесів, пов'язаних із перебігом і наслідком воєнних дій, і початково ґрунтувалася на принципах християнської моралі і милосердя. На справедливую думку В.П. Ярмачі, якщо розуміти первинний сенс визначення міжнародного права як закону у відносинах між народами, то слід припустити, що перші загальні звичаєві правила виникли до утворення державності, у первісному соціальному порядку [1, с. 95-96]. Ідея захисту людей від негараздів військового часу, що виникла на початках людської цивілізації, була актуальною в усі історичні періоди, надзвичайно актуальною вона залишається і сьогодні.

У літературі справедливо зазначено, що, незважаючи на значний генезисний і ціннісний вимір, у доктрині МГП до цього часу не вироблено єдиного підходу щодо поняття, структури, змісту, предмету регулювання зазначеного правового феномену [2, с.37]. Між тим, розуміння сутності МГП, з огляду на наявність в Україні міжнародного збройного конфлікту та викликані ним необхідності апелювання до механізмів МГП, є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями проблем МГП займалися такі відомі юристи-міжнародники, як А. Був'є, Ж.-М. Генкертс, Е.Давид, Л. Досвальд-Бек, Д. Ласіка, Н. Мельцер, Ж. Пікте, Ф. Хоффман,

А. Фердросс та ін. Наразі над проблемами МГП працюють М. Гнатовський [3], М. Грушко [4,5], І. Жаровська [6], А. Замрига [7] В. Маньгора [8], В. Пилипенко [9], В. Репецький [10] О. Салієнко [11], І. Хендерсон, І., Ріс К. (Henderson I., Reese K.) [12], Б. Уддін Хан (Uddin Khan B.), Н. Насрулла (Nasrullah N.) [13], Б.-Н. Фаді (2025) та ін. вчені, чії праці стали вагомим доробком у розробку теорії МГП. Проте, поза увагою дослідників досі лишається багато важливих проблем, пов'язаних із характеристикою МГП як галузі міжнародного права.

Постановка завдання. Метою статті є – розкриття особливостей МГП як галузі міжнародного права. Для цього необхідним вважаємо виконати такі завдання: 1) уточнити поняття МГП; 2) визначити предмет, основні напрями правового регулювання та систему принципів МГП; 3) розкрити особливості сфери дії МГП.

Виклад основного матеріалу. Міжнародне гуманітарне право є ключовою галуззю, у межах якої здійснюється міжнародно-правове регулювання відносин воєнного часу, зокрема, питання обмеження засобів і способів ведення війни, а також засобів захисту цивільного населення і жертв війни. Порушення прав людини в умовах збройного конфлікту розглядається як порушення основних засад міжнародного права у цілому, а також міжнародного права прав людини, зокрема. У зв'язку із зазначеним, проблема поняття, предмету та сфери дії МГП набуває особливого значення.

Аналізуючи питання місця МГП у системі міжнародного публічного права, констатуємо єдність наукових поглядів у тому, що міжнародне гуманітарне право є самостійною галуззю останнього, оскільки має власні предмет, метод, принципи та джерела.

Існують різні підходи до поняття МГП. Так, Ф. Мартенс пропонував розуміти зазначене поняття як у об'єктивному значенні – у розумінні сукупності юридичних норм, що визначають дії держав та їх збройних сил під час війни, та і у суб'єктивному значенні – у розумінні правоздатності держав до розв'язання війни і користування правами, визнаними за воюючою стороною [2]. Професор Женевської академії міжнародного гуманітарного права та прав людини Нільс Мельцер визначає МГП як сукупність норм, спрямованих на обмеження гуманітарних наслідків збройних конфліктів, метою яких є обмеження засобів і методів ведення війни, що можуть застосовувати сторони конфлікту, а також забезпечення захисту

та гуманного поводження з особами, які не беруть або припинили брати безпосередню участь у бойових діях [15].

На нашу думку, МГП є системою договірних та звичаєвих міжнародно-правових норм, що застосовуються як у міжнародних, так і у внутрішніх збройних конфліктах, і які визначають взаємні права та обов'язки суб'єктів щодо заборони або обмеження використання певних засобів і методів ведення війни та забезпечення захисту жертв збройних конфліктів.

Одною із ключових проблем, які ускладнюють реалізацію МГП, є розширення ситуацій і умов, які можуть слугувати підставами для не-застосування або неналежного застосування його принципів і норм. За сучасних умов такими викликами є: а) залучення збройних сил однієї чи кількох третіх держав до локальних конфліктів, які перетинають національні кордони; б) збільшення кількості чи фрагментація сторін збройних конфліктів; в) маскування агресором своєї збройної агресії під терористичні акції або внутрішні конфлікти всередині держави-жертви; г) застосування нових засобів та методів ведення бойових дій, а також видів зброї (безпілотники, кіберзброя тощо), що ускладнює визначення питання про географічний вимір поля бою. Наслідками таких змін стає ускладнення правових інтерпретацій предмету та сфери дії МГП.

Аналізуючи предметну сферу МГП, зауважимо, що найчастіше до його системи відносять три групи джерел: 1) «Право Женеви» – систему договорів, спрямованих на захист жертв війни (його основу становлять чотири конвенції, прийняті 12 серпня 1949 р. на міжнародній конференції у Женеві, та додаткові протоколи до них від 8 червня 1977 р.); 2) «Право Гааги» – систему договорів, спрямованих на заборону використання окремих видів зброї та заборону застосування певних методів ведення війни (його основу становлять Гаазька 1907 року Конвенція (iv) про закони і звичаї сухопутної війни та Положення про закони та звичаї сухопутної війни, а також Гаазькі конвенції та декларації 1899 та 1907 років, які передбачали обмеження методів та засобів ведення війни для зменшення зайвих страждань, інші договори стосовно заборони окремих методів ведення війни; 3) «Право Нью-Йорку» – систему договорів, прийнятих у межах ООН, які стосуються окремих аспектів захисту прав людини як у мирний час, так і в умовах збройного конфлікту. Проте, досить часто у літературі зустрічається позиція, відповідно до якої основними підсис-

темами МГП визнаються лише «право Женеви» і «право Гааги», що, на нашу думку, не зовсім правильно.

Як і будь-яка інша галузь права, МГП ґрунтується на системі притаманних лише йому галузевих принципів. Формування та юридичне закріплення зазначених принципів, а також їх зміст визначаються специфікою суспільних відносин, які вони покликані регулювати. Принципи МГП забезпечують зазначеній галузі єдність і системність, а також визначають мету, зміст та основні напрями нормативного регулювання. Основною особливістю принципів МГП є те, що вони містять у собі певні правила поведінки воюючих сторін, тобто визначають відносини, пов'язані зі збройним конфліктом. Наука міжнародного права не розробила єдиного підходу до систематизації принципів МГП. Узагальнення позицій авторитетних фахівців у галузі міжнародного права (А.Фердросс, Ж. Пікте, Н. Мельцер) дозволяє до системи основних принципів МГП віднести: а) рівність сторін конфлікту та відсутність принципу взаємності; б) встановлення балансу між військовою необхідністю та гуманністю; в) обов'язок розрізняти цивільне населення й комбатантів, а також цивільні об'єкти та військові цілі та відповідно спрямовувати свої дії тільки проти військових цілей; г) обов'язок уникати або, у будь-якому випадку, мінімізувати заподіяння випадкової смерті, поранень та знищення людей і об'єктів, захищених від прямого нападу; ґ) принцип пропорційності при оцінці доцільності нападу, що, як можна очікувати, попутно потягне за собою втрати життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб та завдасть шкоду цивільним об'єктам, які б надмірними у порівнянні з конкретно і безпосередньою військовою перевагою, яку передбачається таким чином досягти; д) обов'язок уникати зайвих страждань; е) принцип гуманного поводження [15, с.19-23]. Натомість, у вітчизняній юридичній літературі досить часто до переліку принципів МГП відносять такі принципи, як: а) гуманізації збройних конфліктів; б) обмеження воюючих у виборі засобів і методів ведення війни; в) неспричинення зайвих страждань; г) чесності і сумлінності у виборі засобів і методів ведення воєнних дій; ґ) екологічної безпеки або захисту навколишнього середовища під час збройного конфлікту; д) проведення відмінностей між комбатантами і некомбатантами; е) поваги прав людини; є) захисту цивільного населення й об'єктів, жертв війни; ж) відповідальності за порушення норм і принципів міжнародного

гуманітарного права. Зокрема, таку систему принципів МГП обґрунтовує В.Х. Ярмачі [1, с. 97]. Враховуючи зазначені розбіжності, наголосимо на доцільності подальшої розробки проблеми принципів МГП.

Характеризуючи *сферу дії* МГП, зазначимо, що традиційними критеріями для її визначення є *матеріальні* (умови, простір і час) та *суб'єктні* (коло осіб). Розглядаючи умови дії МГП, зазначимо, що конвенційні норми набувають чинності для сторони, яка її підписала, з моменту підписання, а вступ у дію його норм відбувається з моменту виникнення ситуації збройного конфлікту. Проте, слід зауважити, що певним винятком є норми, які розраховані на мирний час, але спрямовані на підготовку держав до застосування норм МГП.

Звернення до проблеми поняття «збройний конфлікт» свідчить, що те, що зазначене поняття набуло свого універсалізму у межах сучасної, започаткованої прийняттям Статуту ООН, системи міжнародного права, відповідно до якого застосування зброї та військової сили набуло якості імперативної заборони, унаслідок чого війну, як явище та стан відносин між державами, було виключено із засобів міжнародного спілкування. Відповідно, наявне у текстах міжнародно-правових документів до 1945 року *jus ad bellum* (право війни) трансформувалося у свою протилежність – *jus contra bellum* (заборону війни). Незважаючи на те, що конвенційного визначення поняття «збройний конфлікт» не існує, таке визначення присутнє у судовому тлумаченні рішення Міжнародного кримінального трибуналу по колишній Югославії, зокрема, у такому формулюванні: «Збройний конфлікт має місце кожного разу, коли держава застосовує силу або коли відбувається тривалий збройний конфлікт між урядовими силами й організованими збройними групами або між такими групами всередині однієї держави [16]. На сьогодні у МГП прийнято розрізняти міжнародні та неміжнародні збройні конфлікти. Міжнародним збройним конфліктом, відповідно до Женевських конвенцій, є: а) оголошена війна чи будь-який інший збройний конфлікт, що може виникнути між двома і більше державами, навіть якщо стан війни не визнаний однією з них; б) випадки часткової або повної окупації території держави, навіть за відсутності збройного опору (спільна ст. 2 Женевських конвенцій про захист жертв війни від 12 грудня 1949 року). Неміжнародними збройними конфліктами визнаються тривалі та інтенсивні збройні зіткнення на території держави між урядовими

збройними силами і організованими збройними формуваннями або між організованими збройними формуваннями. Зокрема, це ситуації, коли: а) у межах території однієї держави починаються чітко визначені воєнні зіткнення між збройними силами та іншими організованими збройними формуваннями або між організованими збройними формуваннями; б) організовані збройні формування здійснюють контроль над частиною території держави, який дає їм можливість вести безперервні та узгоджені воєнні дії. Тобто, безумовними підставами для визнання конфлікту збройним неміжнародним, є те, що конфлікт має бути відносно тривалим та вестися організованими озброєними групами.

Критерії *підстав* для вступу у дію норм МГП передбачено у ст. 2 Женевських конвенцій I-IV та ст. 2 та статті 1 Додаткового протоколу, згідно яких підставами для застосування договірних та звичаєвих норм МГП (окрім норм, спеціально розрахованих на неміжнародний збройний конфлікт), є випадки: а) оголошення війни між двома або більше державами; б) фактичного збройного конфлікту, що виникає між двома або більшою кількістю держав, навіть якщо будь-яка з них не визнає стану війни; в) окупації всієї чи частини території держави, навіть якщо ця окупація не зустріне жодного збройного спротиву; г) збройного конфлікту, в яких народи ведуть боротьбу проти колоніального панування, іноземної окупації та расистських режимів для здійснення свого права на самовизначення, закріпленого у Статуті ООН та в Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН.

Що стосується неміжнародного збройного конфлікту, то зазначені норми можуть реалізовуватися за наявності додаткових критеріїв, а саме: а) збройні угруповання повинні мати мінімальний рівень організації (перебувати під відповідальним командуванням, підпорядковуватися військової дисципліні, мати змогу дотримуватися норм МГП; б) збройний конфлікт повинен мати достатній рівень інтенсивності. Слід зазначити, що така «розмитість» вимог ускладнює застосування норм МГП під час неміжнародних збройних конфліктів, а це, у підсумку, значно знижує його ефективність. Водночас, у п. 2 ст. 1 ДП II передбачено, що до випадків порушення внутрішнього порядку та виникнення обстановки внутрішньої напруженості, таких як безлади, окремі й спорадичні акти насильства та інші акти аналогічного характеру, оскільки вони не є збройними конфліктами.

Щодо визначення сфери дії МГП у *просторі*, загальним правилом є те, що його норми діють: а) на території держав, що беруть участь у збройному конфлікті; б) на будь-якій території, де відбуваються бойові дії або де сторони конфлікту вступають у певні відносини (наприклад, у відкритому морі); в) на окупованих територіях після завершення активної фази збройного конфлікту. У зазначеному аспекті важливим є: а) визначення театру війни, тобто простору, де можуть відбуватися військові дії; б) визначення території, на якій можлива кваліфікація порушень МГП та воєнних злочинів. За загальним правилом, театром війни є уся територія держав-сторін міжнародного збройного конфлікту, включно з внутрішніми морськими водами та територіальним морем, а також простори, на які не поширюється національна юрисдикція третіх держав (наприклад, морські та повітряні простори за межами національної юрисдикції), окрім демілітаризованих і нейтралізованих територій та просторів.

Аналіз особливостей застосування МГП у *часі* дозволяє до принципових питань віднести моменти початку та закінчення збройного конфлікту, а також наявність (початок) стану оголошеної війни та військової окупації. Загальним правилом є те, що норми МГП починають діяти з моменту, коли в ході збройного конфлікту вчинено перший ворожий акт, результати якого вимагають дії положень МГП. Тобто, МГП починає діяти: а) щойно перша особа потребує захисту норм МГП; б) щойно вчинено перший збройний напад; в) щойно оголошено війну або ділянку іноземної території окуповано тощо. Проте, забезпечення зазначених вимог почасти залишається проблемним через її недобросовісне трактування. Також в теорії та на практиці існує певна невизначеність стосовно поняття закінчення воєнних дій.

Особливість застосування норм МГП *за колом осіб* пов'язана із двома основними аспектами: а) коло суб'єктів, які мають обов'язки щодо виконання норм МГП; б) коло суб'єктів, які мають право на захист відповідно до норм МГП. До кола суб'єктів, які мають обов'язки згідно з МГП, належать: а) держави, як основні суб'єкти міжнародного права. Держави відповідають за дотримання МГП збройними силами та окремими військовослужбовцями та зобов'язані вжити всіх необхідних заходів для того, щоб вимоги МГП виконувалися усіма особами, які фактично можуть брати ефективну участь у збройному конфлікті (як комбатантами, так і цивільними); б) міжнародні (міжурядові) організації, під керів-

ництвом яких збройні сили беруть участь у збройних конфліктах; в) утворення, які не є суб'єктами міжнародного права, але фактично беруть участь у бойових діях (неурядові збройні групи). До кола суб'єктів, які мають право на захист згідно норм МГП, належать: а) комбатанти, що беруть участь у збройному конфлікті (зауважимо, що вони не вважаються належними до категорії «захищені особи», оскільки напад на них може бути правомірним. При цьому МГП містить норми, що захищають комбатантів від засобів та методів війни, які спричиняють їм надмірні страждання або роблять їхню загибель неминучою); б) комбатанти *hors de combat* (поза боєм), тобто, поранені, хворі або такі, що зазнали корабельної аварії, положення про захист яких передбачені у I та II Женевських конвенціях; в) військовополонені – комбатанти, які склали зброю та здалися, або комбатанти, що були захоплені в полон супротивником; 4) цивільні особи під владою супротивника.

Висновки. З урахуванням зазначеного, констатуємо наступне:

1. Міжнародне гуманітарне право є складовою частиною системи міжнародного права, його окремою галуззю, яка регулює міждержавні відносини у період війни (збройного конфлікту). Головною його метою є обмеження насильства на користь гуманності шляхом захисту жертв війни та цивільного населення, а також обмеження застосування методів і засобів ведення війни.

2. Міжнародне гуманітарне право складається із комплексу договірних та звичаєвих принципів і норм, що застосовуються у міжнародних та неміжнародних збройних конфліктах, і які визначають взаємні права та обов'язки суб'єктів щодо заборони або обмеження використання певних засобів і методів ведення війни та забезпечення захисту жертв збройних конфліктів.

3. Основу міжнародного гуманітарного права, крім звичаєвих норм, складають три групи конвенційних джерел: 1) «Право Женеви» – система міжнародних договорів, спрямованих на захист жертв війни (збройного конфлікту); 2) «Право Гааги» – система міжнародних договорів, спрямованих на заборону використання окремих видів зброї та заборону застосування певних методів ведення війни (збройного конфлікту); 3) «Право Нью-Йорку» – система міжнародних договорів, спрямованих на захисту прав людини як у мирний час, так і в умовах війни (збройного конфлікту).

4. Як і будь-яка інша галузь права, міжнародне гуманітарне право ґрунтується на системі притаманних лише йому галузевих принципів, які

забезпечують йому єдність і системність, а також визначають мету, зміст та напрями нормативного регулювання. Основною особливістю принципів міжнародного гуманітарного права є те, що вони містять правила поведінки воюючих сторін, тобто визначають відносини, пов'язані зі збройним конфліктом.

5. У системі міжнародного гуманітарного права міжнародним збройним конфліктом визнається будь-яка ситуація, коли має місце оголошення війни чи будь-яке інше збройне зіткнення між двома і більше державами, навіть якщо стан

війни не визнаний однією з них, або ж випадки часткової або повної окупації території держави, навіть за відсутності збройного опору. Неміжнародними збройними конфліктами визнаються тривалі та інтенсивні збройні зіткнення на території держави між урядовими збройними силами і організованими збройними формуваннями або між організованими збройними формуваннями.

6. На основі аналізу конвенційних норм проаналізовано та розкрито особливості дії норм міжнародного гуманітарного права у просторі, часі та за колом осіб.

Список літератури:

1. Ярмачі В.Х. Система принципів міжнародного гуманітарного права, що застосовується під час збройних конфліктів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4. Ч. 1. С. 95-98.
2. Базов В.П. Питання теорії міжнародного гуманітарного права у контексті інтеграції та глобалізації. *Юридична Україна*. 2020. № 11. С. 36-43.
3. Гнатовський М.М., Короткий Т. Р., Хендель Н. В.. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів. 2-ге вид., доповн. Одеса: Фенікс, 2015. 92 с.
4. Грушко М. В. Окремі аспекти захисту цивільного населення в період окупації: Автономна Республіка Крим і м. Севастополь. *Право і суспільство*. 2020. № 5. С. 230-238.
5. Грушко М. В., Мойсейкін О. С. Застосування норм міжнародного гуманітарного права в збройному конфлікті в Україні: окремі питання. *Правничий часопис Донецького державного університету імені Василя Стуса*. 2021. № 2. С. 53-63.
6. Жаровська І.М. Проблеми і недоліки норм міжнародного гуманітарного права. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2022. № 12. С. 13-17.,
7. Замрига А. В. Застосування міжнародного гуманітарного права в умовах збройної агресії російської федерації проти України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2022. № (6). URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-01-04>. (дата звернення: 20.02.2025).
8. Маньгора В.В., Маньгора Т.В. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство в умовах воєнного стану. *Інформація і право*. 2023. № 3(46). С. 205-214.
9. Пилипенко В. П. Застосування норм міжнародного гуманітарного права до збройних конфліктів міжнародного й неміжнародного характеру в контексті воєнних злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. Випуск 3. С. 317-323.
10. Репецький В.М. Застосування міжнародного гуманітарного права у збройному конфлікті України. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія «Юридична»*. 2015. № 2. С. 368-373.
11. Салієнко О. О. Співвідношення прав людини та міжнародного гуманітарного права. *Альманах міжнародного права*. 2020. Вип. 23: Міжнародне гуманітарне право. С. 178-185.
12. Henderson I., Reece K. Proportionality Under International Humanitarian Law (IHL): The 'Reasonable Military Commander' Standard and Reverberating Effects (January 24, 2018). *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Vol. 51, No. 3, 835, 2018, U. Of Adelaide Law Research Paper No. 2018-43, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3108324> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3108324/>
13. Uddin Khan B., Nasrullah N. Implementation of International Humanitarian Law and the Current Challenges In: *Revisiting the Geneva Conventions: 1949-2019*. Brill : Nijhoff. 2019. P. 262-299 DOI: https://doi.org/10.1163/97890004375543_012.
14. Фаді Бані-Насер. Міжнародно-правовий захист цивільного населення та інших категорій осіб під час збройних конфліктів. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 6. С. 79-87.
15. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право: загальний курс МКЧХ. 2020. 358 с. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2021/05/Nils-Melzer-Comprehensive-introduction-to-IHL-UKR.pdf> (дата звернення: 20.03. 2025).
16. TRIY, App., October 2, 1995, Tadic, & 70.

Druchek O.V., Voluiko O.M. INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW AS A FIELD OF LAW: FEATURES OF THE SUBJECT, PRINCIPLES AND SCOPE OF ACTION

The article is devoted to solving the main theoretical problems of international humanitarian law as a field of law.

It has been proven that international humanitarian law is an integral part of the system of international law, its separate branch, which regulates interstate relations during the period of war (armed conflict). Its main goal is to limit violence for the benefit of humanity by protecting war victims and the civilian population, as well as limiting the use of methods and means of warfare.

It is proposed to define the concept of international humanitarian law as a system of contractual and customary principles and norms that are applied in international and non-international armed conflicts, and which determine the mutual rights and obligations of subjects regarding the prohibition or restriction of the use of certain means and methods of waging war and ensuring the protection of victims of armed conflicts.

It has been proven that the normative basis of international humanitarian law, in addition to customary norms, consists of three groups of convention sources: 1) "Geneva Law" – a system of international treaties aimed at protecting victims of war (armed conflict); 2) "Hague Law" – a system of international treaties aimed at banning the use of certain types of weapons and banning the use of certain methods of waging war (armed conflict); 3) "New York Law" is a system of international treaties aimed at protecting human rights both in peacetime and in conditions of war (armed conflict).

It is substantiated that, like any other branch of law, international humanitarian law is based on a system of sectoral principles inherent only to it, which provide it with unity and systematicity, as well as determine the purpose, content and directions of normative regulation. The main feature of the principles of international humanitarian law is that they contain the rules of conduct of the warring parties, that is, they define relations related to armed conflict.

It has been established that in the system of international humanitarian law, any situation is recognized as an international armed conflict, when there is a declaration of war or any other armed conflict between two or more states, even if the state of war is not recognized by one of them, or cases of partial or full occupation of the territory of the state, even in the absence of armed resistance. Prolonged and intense armed clashes on the territory of the state between government armed forces and organized armed groups or between organized armed groups are recognized as non-international armed conflicts.

On the basis of the analysis of conventional norms, the peculiarities of the operation of the norms of international humanitarian law in space, time and among persons have been analyzed and revealed.

Key words: international humanitarian law; branch of law; the subject of the field; sources, principles, norms of the industry; human rights; «Geneva law», «Hague law», «New York law»; armed conflict; scope of action.